

הַלְכוּת נְשִׂיאת כֶּפֶים סִימָן קַבֵּט קַל

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

שְׁהָה מְנַהֵגם לְאַחֲרָה סְמוּךְ לְשְׁקִיעָה⁽⁴⁾.

שלא יאמר תפילת 'רבונו של עולם', שהרי בשלש הברכות הראשונות והאחרונות אסור להוסיף כלום.

[משנ"ב ס"ק ג]

רְנִימָא הֵכִי⁽³⁾.

(3) והטעם שאמירת 'רבש"ע' שייכת לברכת כהנים, כתב רב נסים גאון (ברכות נה, ב) שנסמך על הפסוק "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל, כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות", ומרמז על ששים אותיות שבברכת כהנים שכולם אחוזים בשמות הקב"ה, ומסוגלים להסיר את פחד החלום הרע שראה בלילות. ובחידושי המאירי (שם) כתב הטעם, שזמן התפילה ובפרט שעת ברכת הכהנים הוא שעה שהציבור מכוונים ליבם ביותר. טעם נוסף כתב התורת חיים (בבא קמא נה, א ד"ה הרואה הספד), שכיון שהחלום הוא נבואה וברכת כהנים כדמות נבואה היא, לכן מתבטל חלומו בששים חלקים נבואה גדולה של ברכת הכהנים. ובתיבת גמא (לבעל הפמ"ג, פר' מקץ אות ד) כתב, שחלומות ישראל שלא כחלומות עכו"ם אפשר לבטלם שאינם על ידי שר, ולכן הכהנים המקבלים שפע מהקב"ה הם המתאימים לבטל החלום.

[משנ"ב ס"ק ד]

כְּשֶׁעָזַר שְׁמַאֲרִיכִין בְּגִיּוֹן הַתְּבוּת שְׁסוּף הַפְּסוּקִים, עֵינֵי שְׁסִים⁽⁴⁾.

(4) וכתב שם (ס"ק קעב) שיאמר בשעה שמאריכים בניגון בהברת האות אחרונה של התיבה, אבל לא בזמן שאומרים התיבה, שאז צריך לשתוק ולכוון.

[משנ"ב ס"ק ד]

אֵין לומר ה"רבונו", דַּאֲיִן אִמְרִים תְּחַנֶּה בְּשֶׁבֶת⁽⁶⁾.

(5) ומטעם זה, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ג סי' יח) שגם ביום הכיפורים שחל בשבת טוב שלא לומר ה'רבש"ע'.

ואף שגם ביום טוב שלא חל בשבת אין אומרים תחינות, כתב המג"א (סי' קכח ס"ק ע) שלא מקפידים בזה כמו בשבת, כשם שאומרים 'אבינו מלכנו' בראש השנה ויום הכפורים שאינם חלים בשבת, ואילו כשחלים בשבת אין אומרים.

[משנ"ב ס"ק ה]

הֵם שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים [א"ר⁽⁶⁾].

(6) והביא שם את דברי המהרש"א (ברכות נה, ב) שג' פעמים הם כנגד חלום הבא על ידי מוזיקים, וחלום הבא ממערכת השמים, וחלום הבא על ידי מלאכי מעלה.

[משנ"ב ס"ק ו]

לֹא הֵיִהֵב־רְצוֹן הַנְּדָפֵס בְּסֻדְרוֹתֵי⁽⁷⁾.

(7) וכתב לעיל (סי' סה ס"ק ד), שכמנהג הגר"א כן טוב לעשות, כדי שלא יאריכו הקהל באמירת היהי רצון, הארוך בעת ברכת כהנים, ועל ידי זה שותקים הכהנים זמן הרבה באמצע הברכה, וישוהו כדי לגמור את כולה, ונראה מדבריו (שם) שהזמן שהכהנים מנגנים אינו נחשב להפסק לענין שהה כדי לגמור את כולה, וראה מה שכתב עוד בביה"ל שם (ס"א ד"ה קראה סירונית).

(4) ולפי זה כשמתפללים לפני זמן מנחה קטנה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' כג אות ד) וכן דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"י דבר הלכה אות כא) שאין לישא או כפיים. וכן כתב הגרי"מ טקוצ'נינסקי (לוח ארץ ישראל צום גדליה) שכשמתפללים מנחה בזמן מוקדם וכל שכן מנחה גדולה, אין נשיאת כפיים, אלא אומרים 'אלוקינו ואלוקי אבותינו', ונכון להנהיג תפילת מנחה בתענית אחר זמן פלג המנחה [כשעה לפני השקיעה] בשביל נשיאת כפיים. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ח תשובה יב) כתב שלכתחילה יאחר עד חצי שעה לפני השקיעה, אבל מפלג המנחה אפשר לישא כפיים.

אמנם, דעת החזו"א (אור"ח סי' כ) שאף שמטעם זה אין נושאים כפיים אלא במנחה קטנה, מ"מ יתכן שאחר שתיקנו בעת חתימת התלמוד נשיאת כפיים במנחה של תענית, אין לנו לשנות מנהגם ואפילו אם מתפללים מנחה גדולה, שאנו נגרים אחר מנהג רבותינו בנשיאת כפיים, אף שלא שייך אצלנו הטעם שהיה בזמנם. וכן נהגו בבית מדרשו של החזו"א שהכהנים עלו לדוכן בתענית כשהתפללו מנחה גדולה (ארחות רבנו ח"ב עמ' סז).

[שעה"צ ס"ק ה]

דְּלֹא שְׁנָה לומר שְׁהַדְרָךְ יִדְעַ שְׁאֵין שֶׁם שְׁכוּרֹת, פִּינּוֹן שְׁאֵינוֹ תַעֲנִית גְּמור לְכָל הַיּוֹם; וְאֶפְלוּ כְּמִתְעַנֵּן לְכָל הַיּוֹם אֶלָּא שְׁאֵינוֹ תַעֲנִית-צְבוּר, כְּגוֹן כְּדוֹ בְּאֲרָר⁽⁶⁾.

(5) ולענין המנהג בארץ ישראל, ראה מה שכתב בלוח ארץ ישראל להגרי"מ טקוצ'נינסקי (תענית שני קמא, שובבי"ם ח' אדר).

סימן קל

'רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם' שְׁאוּמְרִים בְּשֶׁעַת נְשִׂיאת כֶּפֶים

[משנ"ב ס"ק א]

קָמָן דִּתְּקָא⁽¹⁾.

(1) ואף אשה שחלמה חלום, דעת החזו"א (מעשה איש ח"ג עמ' קסד) שיכולה ללכת לבית הכנסת ולומר 'רבש"ע' בברכת כהנים ושוב אין לה לדאוג מחלומה.

הכהנים עצמם שאינם יכולים לומר 'רבש"ע', כתב החסד לאלפים (סי' ז) שנמתקים חלומותיהם בעת שמברכים את ישראל, שיכוונו הדבר הנצרך להם וינצלו על ידי זה מהזעם כישראל ומתברכים עמם.

[משנ"ב ס"ק ב]

ובקרינותינו נוהגין לְהִקְהֵל לְאָמַר תְּפִלָּה זוֹ בְּשֶׁעַת הַדּוּכָן⁽²⁾.

(2) אבל השליח ציבור, כתב לעיל (סי' קכח ס"ק קעג) שלא יאמר תפילה זו משום הפסק, וכן כשהש"ץ הוא אחר מקרא לכהנים, כתב שם שלא יאמר המקרא את ה'רבש"ע' שמא תטרף דעתו ולא יוכל לחזור ולהקרות, ורק לאחר הקראת תיבת 'שלוש' שכבר אין חשש טירוף, יכול לאומרו.

ואם התחיל להתפלל עם הש"ץ ואומר עמו מילה במילה כמבואר בשו"ע (סי' קט ס"ב), כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' יג) שפשט

הלכות נשיאת כפים סימן קכט קל

באר הגולה יא

ב רמב"ם פרק יד מהלכות תפלה

נשיאת כפים. (ח) והמנהג שלנו כבר נתבאר לעיל סימן קכח: **ב** יפהו ששעבר ועלה לדוכן ביום הכפורים במנחה, בין (ט) שהדבר ידוע שאין שם שכרות הרי זה נושא את כפיו ואין מורידין אותו, מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכך הורידוהו: הגה ולכן אומרים במנחה ביום-כפורים 'אלהינו ואלהי אבותינו' אף-על-גב דאין ראוי לנשיאת כפים, מפל מקום הואיל ואם עלה לא ירד (י) מקרי קצת ראוי (הנהגת מייטוני), וכן נוהגין במדינות אלו אף-על-פי שיש חולקים:

קל 'רבנו של עולם' שאומרים בשעת נשיאת כפים, ובו סעיף אחר:

א ברכות נה

א (א) *מאן דחזא (ב) חלמא (ב) ולא ידע מאי חזא, גיקום קמה בהני בשעה שעולים לדוכן (ג) וגימא הני: רבנו של עולם, אני שלך (ד) וחלומתי (ו) שלך וכו', ויכוון (ה) דלפנים גם בהדי כהני, דעני צבורא אמן. (ג) (ו) ואי לא, לימא הני: אדיר במרום שוכן בגבורה, אתה שלום ושמך שלום, יהי רצון שתשים עלינו שלום. הגה (ז) ובמקום שאין עולין (ח) לדוכן (ט) יאמר כל זה בשעה שהשליח-צבור

באר היטב

(ב) חלמא. לאפוקי מאתן שאומרים אותו בכל יום, וגם אינו מועיל אא"כ אומר בו ביום שהאף התלום, ח"ח ספ"ה דביק. ואינו נראה לי, דא"כ למה אומרים אותו כל ישראל בקהל, דאטו כלם ראו תלום רע בו ביום; אלא על-כרחי אומרים אותו על תלומות שראו בימים אחרים, ומ"מ לא ישר לאמרו בכל יום, מ"א וכ"כ ט"ז דנאוי לנהג שלא יאמרו בכל יום רבש"ע וכו' אלא אם בא לו תלום בלילה שלפניו, משא"כ בשעת הרגל שעולין לדוכן יכול לומר אותו אפלו מן הסתם, כי קאי על התלומות שחלם בינתיים, ועל*

וכ"כ הפר"ח: (ג) שלך. צריך לומר: בין תלומות שחלמתי על אחרים בין שחלמתי על עצמי וכו', דצריך לבקש על חברו תחלה, מ"א בשם מהר"ם. ויסים בפעם א': ותשמרני כנגד וישמרך ובפעם ב' ותחנני כנגד ויחנן ובפעם ג' ותרצני כנגד שלום, מט"מ מ"א ט"ז: (ג) ואי לא. פי' אם גמר אמירת רבש"ע קדם סיום הכהנים לימא אדיר במרום וכו', דכהן יסכים עם הכהנים ולפי"ז אין מקום לומר אדיר במרום וכו' אם סים עם הכהנים, ולא נהגו עכשיו כן אלא אפלו אם סים עם הכהנים אפ"ה אומרים אדיר במרום וכו', ט"ז:

משנה ברורה

לאחר סמוך לשקיעה: (ח) והמנהג שלנו וכו'. רוצה לומר, שאין נושאים כפים כלל במדינותינו בכל זמנת השנה, רק בימים טובים, וגם זה רק בתפלת מוסף. (ז) ומכל מקום, כל הדינים הנזכרים בסעיף זה נפקא-מנה גם לדין לענין אמירת 'אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו' וכו', ולפי המבאר לעיל בסימן קכז דבזמן שראוי מדינא לשא כפים אומרים 'אלהינו ואלהי אבותינו':

ב (ט) שהדבר ידוע וכו'. רוצה לומר, ולא אסרו בזה כי אם משום דמחלה בשאר יומי, וכנ"ל בסעיף א, לכך אין מורידין אותו

באור הלכה

* מאן דחזא. לאפוקי מי שלא חלם לו בלילה שלפניו, לא יאמר אף במדינותינו שנושאים כפים רק בקהל צריך לומר ה"רבון", כמו שכתבתי במשנה ברורה. וענין במחצית-השקל שכתב דביום-טוב שני אין לומר ה"רבון" מי שלא חלם לו בלילה שלפניו, ועל תלומות של כל השנה הרי כבר אמר מאתמול, עין שם. והעולם אין נוהגין כן, ואפשר דחוששין שמא חלמו אחרים עליהם בלילה זו, ואף לפי זה לא יתחיל מ"רבון", דהאריך יאמר "חלום חלמתי ואני ידע מה הוא" והוא לא חלם כלל, אלא יתחיל מ"יהי רצון וכו' ויהיה כל תלומותי" וכו':

אם כבר עלה, אבל במנחה של שאר יומי, אף אם עלה ירד [אחרונים]: (י) מקרי קצת ראוי. ומכל מקום המתענים עד תחצות ומתפללין מנחה, כגון בערב-ראש-השנה וכדומה, (ס) לא יאמר השליח-צבור 'אלהינו ואלהי אבותינו' אפלו לשיטה זו:

א (א) מאן דחזא. ובמדינותינו (ב) נוהגין כל הקהל לאמר תפלה זו בשעת הדוכן) אפלו אותם שלא חלמו, והטעם: דכיון דאין אנו נושאים כפים כי אם בקהלים, אי אפשר שלא חלם לו פעם אחת בין רגל לרגל: (ב) ולא ידע וכו'. (ג) אי טבא הוא או בישא הוא: (ג) וגימא הני. וכבר נתבאר לעיל סוף סימן קכח בהג"ה דהנכון לאמר זה בשעה ששמאריכין בנגון התבות שבסוף הפסוקים, עין שם: (ד) וחלומתי שלך וכו'. המגן-אברהם פתב דצריך לומר: בין תלומות שחלמתי על אחרים ובין תלומות שחלמתי על עצמי; אבל בסדורים שלנו הנסקח להפק, דהינו: בין שחלמתי על עצמי ובין שחלמתי וכו', וכן הסכים באלה רבה. כתבו האחרונים, שישים בתפלה זו בפעם ראשון 'ותשמרני', כנגד מה שהכהנים מסמיים 'וישמרך', ובפעם שנית 'ותחנני', כנגד 'ויחנן', ובפעם שלישית 'ותרצני', כנגד 'שלום'. ורש"ל מוסיף, שטוב לומר בפעם שלישית: ותבוא עלי ברכת כהניך ותרצני [א"ר ומגן-גבורים ע"י"ש]. כשנושאים כפים ביום-טוב שחל בשבת אין לומר ה"רבון", דאין אומרים תחנה בשבת, אם לא כשתלם לו חלום רע באותו הלילה [אחרונים]: (ה) דלפנים בהדי כהני. כף צריך לומר [ותבת "גם" טעות-סופר], והנינו בסוף כל פסוק שמסימין, והם שלש פעמים [א"ר 67], וכן כתוב בשם הגר"א שהיה נוהג לומר גם בסוף פסוק שלישי הרבנו-של-עולם הנ"ל שהזכר בגמרא ולא היה-רצון הנדפס בסדורים: (ו) ואי לא, לימא וכו'. פרוש, (ג) שלא סימו עדין הכהנים, יאמר גם "אדיר במרום" וכו', כי היכי דלפנים בהדי כהני תבת "שלום" ויענו הצבור אמן על שניהם. (ז) ויש נוהגים שבכל פעם אומרים "אדיר במרום" בשעת אמירת שליח-צבור "שים שלום", בשעה שאומר "וטוב בעיניך" וכו': (ז) ובמקום שאין וכו'. כמו במדינותינו שאין נשיאת-כפים כל השנה רק ביום-טוב: (ח) לדוכן. דהן פרושו, המקום שעולין שם הכהנים בשעת נשיאת-כפים: (ט) יאמר כל זה בשעה פרוש, תפלת "רבון", (ס) ואם גמר ה"רבון" קדם שסיים השליח-צבור תפלת "שים שלום", יאמר גם-כן "אדיר במרום" וכנ"ל. כתבו אחרונים דאין לומר תפלת "רבון" בכל יום ויום, כי אם בשתלם לו בלילה שלפניו, דאריך יאמר "חלום חלמתי" בשלא חלם כלל:

שער הצייון

(ד) אחרונים: (ס) אלה רבה ומגן-גבורים כמק"ו ודלא כמגן-אברהם, והטעם, דמתעניתיים כאלו אין נשיאת-כפים במנחה מדינא ואפלו בדיעבד, כבשאר זמנות השנה, ולא שיהו לומר שהדבר ידוע שאין שם שכרות, בין שאינו מענית גמור לכל היום; ואפלו במתענין כל היום אלא שאינו מענית-צבור, כגון בד' באדר"א או בט"ו כסלו וכדומה, שמאספים חברות ומתענים, גם-כן דעת הרבה אחרונים דבכגון זה אסור בנשיאת-כפים במנחה מדינא ואפלו בדיעבד, ומשום חשש שכרות כבשאר זמנות השנה, ולא התירו אלא בתענית-צבור גמור, וממילא אין אומרים 'אלהינו ואלהי אבותינו', עין אלהי רבה ובאר-היטב ומגן-גבורים ובחדושי ר' עקיבא איגר: (ב) ט"ו ומגן-אברהם ושי"א: (ג) אלהי רבה: (ג) עלת-תמיד ומגן-אברהם ושי"א: (ד) וצורת-ימינו: (ס) אלהי רבה:

הלכות נשיאת כפים סימן קל א

אומר (ד) (ז) (י) 'שים שלום' ויסים בהדי שליח צבור שיענו תקלה אמן (הר"ן סוף הרהואה):

קלא דיגי נפילת אפים, וכו' ח' סעיפים:

א (א) אין לדבר (ב) בין תפלה לנפילת (ג) אפים. (ד) כשנופל על פניו נהגו *להטות (ו) על צד שמאל. הגה ויש אומרים דיש להטות (ח) על צד ימין. (ו) והעקר, להטות (ריב"ש סי' רי"ב וכו' בשם הרוקח) בשתחברת קשיש לו תפלין בשמאלו על צד ימין משום כבוד (ג) (ז) תפלין, (ז) ובערבית או קשאין לו תפלין בשמאלו יטה על צד שמאל (מנהגים). ולאחר שנפל על פניו יגביה ראשו ויתחנן מעט מלשב, וכל מקום ומקום (ח) לפי מנהגו. ומנהג פשוט (ט) לומר ויאנחנו לא (ג) ג' כו' ויצי קדיש, 'אשרי', 'למנצח' (טו), ואלפלו במקום שאין אומרים תחנון אומרים 'למנצח', מלבד

א תלמידי הרשב"א בשמו ושאר פוסקים

באר היטב

(ד) ש"ש. ואם יראה שלא יוכל לסיים עם השי"ן יחיל בשעה שהשי"ן אומר בקרבך, ל"ח מ"א, ועין ס"ק א מש"ש:

(ה) אפים. מתר להתפלל במקום אחד ולפל במקום אחר, הרמב"ם פ"ה מה"ח, פרי"ח מ"א, ע"ש: (ז) תפלין. ושי"ן יתא אחריו לצד דרום ופניו לצפון ויהא טומך ונופל על צד הימין, דאז נמצא כפיפת ראשו לצד הפכה, עין שכנה"ג ומ"א. ויש לומר אחר רחום ותחנון וכו' המזמור לך ואלו ה' נפשי אשא, זהר, האר"י ז"ל, ומסיים: אם אמר אלקי נפשי אשא בלבא רחיקא גרם לאסתלק עד לא מטי יומו, ע"ש. ונ"ל דמה"ט א"א אותו בקדינות אלו, מ"א. ויזהר שלא יפל כ"א על הגוף, האר"י ז"ל: (א) נדע. פתח בשל"ה: ראוי לומר ויאנחנו לא נדע בשיבה, מה נעשה בעמידה, ושיניהם בקול רם:

עין שם. ועין בפע"ח כי ע"י נפ"א האדם זוכה לזכרים הרבה כו', עין שם. ובשיורי-ברכה התפלל עקבם צריך לעשות נפ"א עם הצבור ולכסות עצמו בשלית כמו שעושין הצבור אף שהוא אינו אומר נפ"א, שהוא עומד בפסוקי דמרה וכו' צא, עין שם:

משנה ברורה

(י) 'שים שלום'. ואם ראה שלא יוכל לסיים עם השליח צבור, (ו) יחיל בשעה שהשליח צבור אומר 'בברכה':

א (א) אין לדבר וכו'. דעל-דבריה (ב) אין תחנונו שמתחנן בנפילת אפים מתקבלת בל"ה⁽¹⁾. ודוקא כשמפסיק ועוסק בדברים אחרים לגמרי, (ג) אבל שיחה בעלמא לית לן בה⁽²⁾ [ודוקא שלא בעת השליח צבור חוזר התפלה, דאז צריך לשתק ולהאזין היטב כל ברכה וברכה, כדלעיל בסימן קכד סעיף ד]. וכל-שכן דלדבר קדשה, כגון מה שמפסיקין בתחנונו כגון 'והוא רחום'⁽³⁾, בנדיא מתר להפסיק, ואלפלו בתוך נפילת-אפים גם-כן מתר לענות 'אמן' יתא שמה רבא⁽⁴⁾ וכל דבר קדשה [אחרונים]: (ב) בין תפלה וכו'. מיהו, אם עבר ודבר, פשיטא (ג) דצריך לפל על פניו⁽⁶⁾. מתר להתפלל במקום אחד (ד) ולפל במקום אחר, ואף שלא יפסיק באמצע: (ג) כשנופל על פניו. הנה, נפילת-אפים שנהגו בה בימים הראשונים היה בדרך קרה, דהינו לפל על פניו ארצה ואלא בפשוט ידים ורגלים, (ה) ועכשו לא נהגו

שערי תשובה

[6] אפים. עבה"ט. ואף ביום ב' זה נהגין בא"י ושאר מדינות ספרד להקדים נפ"א לזהוא רחום, וכן נהגין בקצת מקומות גם במדינות אלו. ועין בש"צ שכן משמע בזוהר פרשת תרומה וכו' במנהגי האר"י ז"ל, ושם נהגין כב' זה לומר סליחות שבקאן אומרים אותם בפ' שובב"ם, ובשואמרים אל מלך כו' י"ל ומתנהג פחסדות שהוא ר"ת כר"ב, ומתברר ויטל ז"ל פתח שכן נמצא פחסדות. ובספר ארח לעדיק פתח שבקל והוי"ם שפתחיו צ"ל בתחלתו אנה ה' אר"א כו', והסכימו עמו הרבנים, עין שם. גם כתבו בשם האר"י ז"ל שיהי בדידי טפלו שקר ומרמה, עין שם. ומ"ש בש"ע שאין לדבר כו', פתח בש"צ בשם מהר"י הוה"ה דאף ע"ג שקתב כב"י דהוי תפלה אריתא מ"מ אם שמע בעודו נופל קדיש או קדשה יגנה, דהוי בדין ק"ש ולא יותר כו', דלא צריך מאל"ה נדי כו', עין שם. והמנהג פשוט לענות קדיש וברכו וכל דבר שבקדשה אחר שזמר תפלת י"ח קדם נפ"א או בתוך נפ"א, כיון דנפ"א רשות קמ"ש לקמן: [3] תפלין. עבה"ט. ובכל-בו פתח שצריך להיות משה על צדו השמאלית דרך חרות, כי בנפ"א מוחלין לו כל עונותיו כו', עין שם. ובשם מהר"א חזקוני בספר שפי ידות כי בשעה שהצבור נופלים, אף שהוא לא

באור הלכה

* להטות על צד שמאל. ענין ההטתה הוא משום דבימיהם היו נוהגים לפל על פניהם ארצה על הרצפה, משום הכי היו צריכים מדינא להטות על אהר מהצדדין, שלא יתא נראה ששפתתה לאבן משכית שהוא אסור מן התורה, וכמו שכתוב כל זה לקמן בסעיף ח בהנ"ה; ומשום הכי גם אנו נוהגים להטות בנפילת-אפים. והמגן אברהם לקמן בסעיף-קטן כ מצד דמדינא צריך הטיה בנפילת-אפים, אבל מלשון הריב"ש לא משמע כן להקשות [ולפי הנראה, שלא היה לפניו ספר הריב"ש, רק מה שהעמיק מהבית-יוסף]. וכן העתיקו בשלחן-ערוך הגר"ז. ומה שצין המגן אברהם: עין בסור, ורוצה לומר כמה שהביא שם בשם ר"ג דצריך שגביה פניו למעלה מן הרצפה, ואחר-כך הביא דאפי' ורבא דמצלי אצלו, אלמא דאי לא הכי היה אסור; אפשר דהנבחה פניו לכל אדם חשיב כמו אצלו לאדם חשוב, דבאדם חשוב צריך אצלו ודוקא, עין בבית-יוסף, וכתב פתח גם-כן בספר מגן אברהם על המגן אברהם דאין מדריך הטור ראהו, עין שם. ואפשר עוד, דגם פנות המגן אברהם שמתמיר הוא רק דוקא בנפילת אפים משום על הארץ נגד הרצפה אף שאין פניו דבוקת בדרך, אבל לא בנפילת אפים שלנו שהוא רק כפוי הפנים לבר, וכנה ניחא שלא יסור לדברי הריב"ש המפרש להתר:

לפל על פניהם ממש, אלא בהטית הראש וכסוי הפנים בלבד⁽⁷⁾. ונוהגים לכסות הפנים בכבוד, ולא די כסוי היד שנופל פניו עליה, לפי שהיד והפנים גוף אחד הם ואין הגוף יכול לכסות את עצמו [מ"א]: (ד) על צד שמאל. לפי שמצינו כשאדם מתפלל שכינה מימיו, שגאמר 'ה' צלף על יד ימינך', ונמצא כשהוא מטה על שמאלו פניו כלפי שכינה, ואם היה מטה על יד ימינו היה להפך, ולא יתכן לעבר להיות אחריו פניו כלפי אדונו⁽⁸⁾: (ה) על צד ימין. כי השכינה נגד האדם, ונמצא שמאל השכינה כנגד ימינו; וכשהוא מטה על ימינו והשכינה כנגדו יכוון: "שמאלו פתח לראשי וימינו תחבקני": (ו) והעקר וכו'. וכן דעת הט"ז ומגן אברהם שאין לשנות מנהג זה, וכן נהגו העולם⁽⁹⁾ (ואפלו להג"א דסובר דהעקר פתחמבר דתמיד על שמאל, מפל מקום אם מתפלל בבית-המדרש והעולם נוהגין כהרמ"א, (ו) מפל מקום אסור לשנות משום "לא תתגדרו"⁽¹⁰⁾). ושליח צבור העומד מימין הארון, (ז) טוב שיטה ראשו מעט כלפי הארון: (ז) ובערבית. רוצה לומר, לצד ערבית דהינו במנחה, שאין אנו נוהגין להניח תפלין. ומי שמיניח תפלין, גם שם יפל על ימינו. ועין בבית-אדם שמצד דאז יוכל לסמוך על דעת הגר"א ולפל על שמאלו: (ח) לפי מנהגו. ובמדינות אלו נוהגין לומר "רחום ותחנון" וכו'⁽¹¹⁾: (ט) לומר ויאנחנו לא נדע. לפי שהתפללנו (ס) בכל ענין שיוכל אדם להתפלל, בשיבה ובצמידה ובנפילת אפים, כמו שעשה משה רבנו עליו השלום, שגאמר "ואשב בהר וגו' ואנכי עמדתי בהר וגו' ואתנפל לפני ה' וגו'", ומאחר שאין בנו כח

שער הציור

(1) לחם-המדות ושי"א. ומה שהקשה במגן אברהם מזהר על הרמ"א, עין בבגריישיש שישבו: (ב) בית-יוסף: (ג) מגן אברהם: (ד) דרך-המים: (ז) מגן אברהם: (ה) אחרונים: (ו) חיי אדם: (ז) מגן אברהם: (ח) טור: